

Weronika Parfianowicz
Anna Wandzel

Ćwiczenia z mieszkania. Wstęp

„żyć znaczy mieszkać”, „mieszkać znaczy żyć” – frazy te, powracające w różnych wariantach w tytułach książek i artykułów poświęconych problematyce mieszkaniowej¹ wskazują, że praktyki związane z zamieszkiwaniem są uznawane za centrum ludzkiej egzystencji zarówno w refleksji filozoficznej i antropologicznej, jak i w dyskursach eksperckich czy potocznej świadomości. Temat mieszkań i zamieszkiwania – zarówno w szerokim, antropologiczno-filozoficznym ujęciu², jak i w zawężonym kontekście konkretnych zjawisk związanych np. z polityką mieszkaniową – cieszy się w ostatnich latach coraz większym zainteresowaniem. Odradzają się kierunki badań takie jak socjologia zamieszkiwania, pogłębiające namysł nauk społecznych i humanistycznych nad mieszkalnictwem³. W nurt ten

---

¹ Por. np. J.A. Włodarczyk, *Życie znaczy mieszkać: dom naszych pragnień i możliwości*, Warszawa 1997; C. Moye, *Szczęśliwe domy. Mieszkać znaczy żyć*, „Forum” 2007, nr 41.

² Por. np. numer tematyczny „Dom – droga istnienia”, „Konteksty” 2010, nr 2-3.

³ Por. np. *Socjologia zamieszkiwania*, red. M. Łukasiuk, M. Jewdokimow, Warszawa

wpisują się także konwersatoria „Kultura mieszkania” i „Jak żyć w małym mieszkaniu. Praktyki, polityki, estetyki” prowadzone w Instytucie Kultury Polskiej w roku akademickim 2015/2016 i 2016/2017, których efektem jest niniejsza publikacja. Ich program zawężał szeroką panoramę mieszkaniowych problemów i fenomenów do wąskiego wycinka – głównym obszarem naszego zainteresowania były małe mieszkania w powojennej Polsce na terenach nowych osiedli i dużych miast. Nawet tak wąsko zakrojona tematyka (a selekcja materiału do badań stanowiła ważny przedmiot naszej dyskusji, podobnie jak pytania o wybiórczość przyjętego spojrzenia, różne typy powojennego budownictwa czy różnice między praktykami zamieszkiwania w miastach i na wsi) dostarczyła nieprzebranego materiału i nadmiaru problemów badawczych.

W publikacji tej prezentujemy wybór tekstów Uczestniczek i Uczestników konwersatorium, powstałych jako efekt indywidualnych poszukiwań i projektów badawczych, dla których zajęcia stanowiły jedynie pewien punkt wyjścia. Składają się na nie oryginalne analizy i interpretacje, a ich Autorki i Autorzy sięgają po przykłady nieznanie często szerszej publiczności i pozwalają dowiedzieć się Czytelniczkom i Czytelnikom o różnych fenomenach mieszkaniowych, charakterystycznych nie tylko dla kultury polskiej. Artykuły, które znalazły się w tym zbiorze, stanowią tym samym przegląd rozmaitych perspektyw, z jakich spogląda na problematykę mieszkaniową debiutująca generacja Badaczek i Badaczy.

Tytuł *Ćwiczenia z mieszkania* można potraktować więc dosłownie jako określenie praktyki piśmienniczej,

---

2014; *Socjologia zamieszkiwania: narracje, dyfuzje, interwencje*, red. M. Jewdokimow, M. Łukasiuk, Warszawa 2015.

w ramach której teksty te zostały stworzone. Gdybyśmy szukały bardziej żartobliwych skojarzeń zakorzenionych w kontekście mieszkaniowych praktyk, mogłybyśmy zatytułować ten zbiór *Prace domowe z mieszkania* – nie chcieliśmy jednak, aby wywoływał przykre skojarzenia z obowiązkiem odrabiania lekcji. Termin „Ćwiczenia z mieszkania” można jednak rozumieć także – na co wskazują Autorki i Autorzy zebranych tekstów – metaforycznie jako zbiór kulturowych przedstawień i działań wobec mieszkań.

Część pierwsza, zatytułowana *Reprezentacje mieszkań. Filmy, seriale, czasopisma* zbiera artykuły poświęcone różnym wizjom mieszkań prezentowanych w produkcjach filmowych i telewizyjnych oraz na łamach popularnych czasopism wnętrzarskich. Autorki i Autorzy wydobywają z tych obrazów wyobrażenia dotyczące życia społecznego, relacji międzyludzkich oraz aspiracji estetycznych i poddają je analizie, osadzając w szerszym kontekście społecznym i kulturowym.

„Ćwiczenia z mieszkania” to jednak nie tylko próby uchycenia i odtworzenia tego, „jak żyją Polacy”, lecz także działania podejmowane w przestrzeni mieszkaniowej przez (nie tylko polskich) artystów. Teksty poświęcone tej problematyce zebrane są w drugiej części publikacji, zatytułowanej *Mieszkanie w praktykach artystów*. Badaczki udowadniają w niej, że prywatne mieszkania od dziesięcioleci stanowią niegasnące źródło artystycznej inspiracji jako przestrzeń, która z jednej strony determinuje ich działania, a z drugiej towarzyszy ich pracy i staje się obszarem walki z różnymi problemami społecznymi lub egzystencjalnymi.

W istotny sposób hasło „ćwiczenia z mieszkania” odnosi się także do praktyk życia codziennego, na co wskazuje trzecia część publikacji: *Jak żyć w małym mieszkaniu?*

Zebrane w niej teksty udowadniają, że życie na niewielkim metrażu okazuje się niekończącym się i niekiedy żmudnym cyklem ćwiczeń – z gotowania w mikroskopijnej „kuchni laboratorium”, z zapewniania sobie minimum intymności, z zachowania przytulności, a w kraju nawiedzanym przez częste polityczne i gospodarcze kryzysy nawet z przechowywania oszczędności.

„Ćwiczenia z mieszkania” odnoszą się wreszcie także do sfery projektów i planów na temat tego, jak można by w przyszłości mieszkać lepiej. Ostatnia część publikacji – *Zieleń w mieszkaniach, mieszkania w zieleni* – gromadzi teksty odnoszące się do jej tytułu zarówno dosłownie, jak i metaforycznie. Artykuły te ukazują więc zarówno codzienne praktyki mieszkańców upiększających klatki schodowe swoich bloków wymyślnymi oranżeriami, jak i projekty, w których troska o środowisko naturalne warunkuje myślenie społeczności o jej praktykach mieszkaniowych.

Wreszcie, mówiąc o „ćwiczeniach z mieszkania”, odnosimy się także do dyskusji, które miały miejsce w trakcie zajęć i których dynamika, tematy oraz przebieg ujawniały nie tylko rozmaite sploty problematyki mieszkalnej, lecz także i nasze własne uwikłanie w badaną tematykę. Kultura mieszkań w sposób szczególny sprzyja swoistej autoetnografii i specyficznym, osadzonym blisko własnego doświadczenia narracjom. Mówiąc kolokwialnie, jest to po prostu temat, na który każdy ma coś do powiedzenia – nie chcemy jednak tej wiedzy bagatelizować. Odwołania do własnych opowieści, konfrontowane z doświadczeniami innych osób, uświadomiły nam, że praktyki związane z zamieszkiwaniem, mimo swej potoczności i powszechności – a może właśnie przez nią? – nie poddają się łatwo narratywizacji. Wiele istotnych „ćwiczeń z mieszkania” – „ucieleśnionych”

praktyk, przezroczystych dla swoich wykonawców czy zmysłowych doświadczeń płynących z przebywania w przestrzeni mieszkaniowej – wciąż wymyka się językowi umożliwiającemu ich artykulację. Paradoksalnie to właśnie wszechobecna i namacalna materialność mieszkań – meble, tkaniny, naczynia, ów mikrokrajobraz naszej codzienności – stanowi jednocześnie jej najbardziej niewyraźny i najbardziej konstytutywny element. „Ćwiczenia z mieszkania” są więc wreszcie także ćwiczeniami z poszukiwania języka, który pozwoliłby nam oddać taktylne, wizualne i emocjonalne wrażenia, odczuwane przez nas wszystkich we wnętrzach własnych i badanych mieszkań.